

Примљено: 25. 8. 2026.			
Уст. Јед.	Бр. у	Прав.	Прав.
	783/1		

RECENZIJA RUKOPISA RASTISLAVA DINIĆA „PATKA ILI ZEC? OGLED IZ DEMOKRATSKOG UBEĐIVANJA“

Rukopis Rastislava Dinića „*Patka ili zec? Ogled iz demokratskog ubeđivanja*“ sadrži 39 848 reči (nešto preko 226 000 znakova bez razmaka) i sastoji se od Predgovora, šest poglavlja i literature, koja uključuje nešto preko 50 referenci (kako naučne i stručne naslove na domaćem i engleskom jeziku, tako i linkove ka relevantnim medijskim izvorima).

„*Patka ili zec?*“ je originalna, teorijski ambiciozna i intelektualno provokativna knjiga koja nudi veoma zanimljivu redeskrpciju studentskih protesta kroz pojmove gađenja, aspektivnog ropstva, populizma i političkog pluralizma. Kao projekat primenjene filozofije, knjiga ima jasnu, originalnu i filozofski zanimljivu ideju i povezuje političku filozofiju, epistemologiju i teoriju emocija.

U Prvom poglavlju, Dinić postavlja teorijsko-metodološki okvir cele knjige. Polazeći od ličnog susretanja sa problemom kojim će se baviti, autor postavlja najširi model za pitanje: kako jedna perspektiva može postati toliko dominantna da druge perspektive više ne vidimo – Vitgenštajnovu metaforu „patke-zeca“. Ukoliko „patka“ predstavlja dominantnu interpretaciju studentskog pokreta, a „zec“ alternativni aspekt koji je teško uočiti, Dinić sebi postavlja za cilj ne dokazivanje da je „patka“ lažna, već da pokaže da ona nije jedina moguća slika. Dakle, demokratsko ubeđivanje se odmah definiše kao promena slike, a ne jednostavno dokazivanje da je jedna strana u pravu.

No, time nam autor takođe implicitno daje još jedan ključ za interpretaciju njegove knjige. Napominjući da će analiza „patke“ biti mnogo manje zastupljena zato što je ona već podrazumevana, Dinić sugerise da je „*Patka ili zec?*“ delo polemičkog karaktera, čije postavke treba shvatiti hipotetički čak i kada to nije eksplicitno sugerisano. U suprotnom, ostalo bi otvoreno pitanje u kojoj meri sama struktura argumentacije ostvaruje normativni zahtev pluralizma perspektiva koji sam autor veoma ubedljivo artikuliše još od samog početka.

U drugom poglavlju: „Studentski protesti i politika gađenja“, autor pravi analogiju između, s jedne strane, eksperimenta Vitlija i Hajta o uticaju izazvanog gađenja na moralno prosuđivanje i s druge, reakcija prema opoziciji prisutnih u javnom i političkom prostoru Srbije. Dinićeva teza je da se prema opoziciji ne reaguje negativno samo zbog njenim konkretnih postupaka, već i da same oznaka „opozicija/partija/politika/parlament“ postaje nosilac negativnog afekta, povezanog sa gađenjem, prljavštinom, kontaminacijom. Autor vrlo dobro uočava da korišćenje izraza „čist/prljav“ nije samo retorički ukras, nego konceptualni obrazac. Polazeći od hipoteze da je prisutna retorika „čisto/prljavo“ pokazatelj psihološkog osećanja gađenja i teze Nusbaumove o kulturnom proširenju primarno telesnog gađenja u „moralno“ gađenje, Dinić pokazuje kako se „prljavština“ u javnom diskursu Srbije vezuje za parlamentarnu politiku, dok se „čistota“ vezuje za studentski pokret. Koristeći interesantnu ali rizičnu analogiju sa drugim društvenim grupama koje bivaju označene kao nečiste i/ili uzete

kao mete gađenja, autor dalje preko Nusbaumove argumentuje da opozicija predstavlja „tampon zonu“ između „savršenih“ građana i prljavih ruku koje politika zahteva.

U trećem poglavlju „Studentski plenumi, deliberacija i propaganda“, Dinić kao ilustraciju modela deliberativnog mišljenja koi zastupa navodi film „Dvanaest gnevni ljudi“. Prelazeći sa teorije emocija na epistemologiju i kolektivno odlučivanje, autor ističe prednosti deliberativnog procesa odlučivanja studentskih plenuma, ali uočava krucijalnu distinkciju: plenum može biti deliberativan u jednom pogledu, a nedeliberativan u drugom. Ako su plenumi uspeli da prevaziđu etničke i (bar neke) ideološke predrasude, zašto isti mehanizam nije funkcionisao prema (opozicionim) političkim partijama? Polazeći od teze Džejsona Stenlija da je svrha ekstremno desničarske propagande u demokratskim društvima da smanji empatiju prema određenim društvenim grupama oslanjajući se na „iskvarenu ideologiju“ i formirajući „javni identitet“ dotičnih društvenih grupa, Dinić predlaže jedan model koji bi mogao objasniti zbog čega plenumi ne uspevaju da prevaziđu predrasude prema političkim partijama: propaganda → javni identitet → gađenje → smanjena empatija → smanjeno poštovanje → onemogućena deliberacija → grupna polarizacija plenuma → učvršćivanje predrasude prema opoziciji.

U četvrtom poglavlju „Studentska lista i populizam“ Dinić kao problem identifikuje populizam *simpliciter*, zbog njegovog odnosa prema pluralizmu, krećući od postavki Jan Verner Milera i Kas Mudea. Prelazeći na normativnu kritiku političkog monizma, on identifikuje još jedan model kojim nastavlja analize iz prethodnih poglavlja, a koje se tiču emocionalne kritike politike: moralna čistota vodi do delegitimizacije posredničke demokratije, koja vodi do odbacivanja partija, što vodi do pretpostavke jednog jedinog autentičnog predstavnika naroda, a to za svoju krajnju konsekvencu ima antipluralizam. Iako nije najjasnije ko je tačno predmet kritike (u tekstu se često prelazi između „studenata“, „studentskog pokreta“, „plenuma“, „ljudi koji podržavaju studenstku listu“, „novih populista“, „pojedinaца koji govore u ime studentske liste“), za određene javne govornike jeste dokaziva tvrdnja da postoji populistička logika u njihovim istupima.

U petom poglavlju „Čudotvorni mač i žrtvovanje opozicije“, autor uvodi mitski model političkog narativa koristeći teze Raul Žirardea: u krizama nesposobne stare aktere zamenjuje čisti novi akter koji čudesnim činom dovodi do ujedinjenja naroda i obnove zajednice. U ovom novom kontekstu povezuju se svi ranije pomenuti elementi (čistota, gađenje, populizam, jedinstvo, antipartizam) i postaju deo jednog političkog imaginarijuma. Na taj način se opozicija pretvara u žrtvenog jarca: složena odgovornost za stanje društva i neuspeh demokratizacije svodi se na jednog aktera koji se može okriviti i „kazniti“. Taj narativ ima snažan mobilizacijski potencijal, ali opasno pojednostavljuje političku stvarnost. Logika populističke „čistote“ ulazi u sukob sa logikom demokratske politike, koja zahteva kompromise i široke koalicije. Zato narativ koji želi da ukloni „prljave“ političke aktere može paradoksalno osujetiti borbu protiv autoritarizma, a u krajnjoj liniji ugroziti i sam višepartijski pluralizam.

U šestom, završnom poglavlju „Demokratija, pluralizam i slepilo za dušu“ Dinić kreće od teze da demokratski problem nije samo u tome što ne vidimo određene činjenice, već što ne vidimo druge ljude kao legitimne učesnike zajedničkog sveta (ili čak kao ljude u punom smislu te reči, što Stenli Kavel naziva „slepilom za dušu“). Potraga za čistotom vodi ka populizmu jer populizam politički reprodukuje istu logiku koju „slepilo za dušu“ ima prema drugim ljudima: jedna perspektiva postaje privilegovana, dok se druge isključuju.

Vraćajući se Kavelovom demokratskom perfekcionizmu, Dinić ističe da demokratija zahteva sposobnost da prepoznamo sopstvenu odgovornost i sopstveno nesavršenstvo u nesavršenom svetu, umesto što svoju nečistost projektujemo u žrtvene jarce koji će snositi sav teret naše odgovornosti.

Iako knjiga ostavlja otvorenim mnoga pitanja (a koja knjiga to ne čini), poput pitanja o načinima ponovnog uspostavljanja pluralizma i demokratske političke organizacije koja bi izbegla i autoritarizam i populistički monizam, način predstavljanja jedne nove interpretacije aktuelnih događaja stilom koji iz akademskog ume da iskorači u svakodnevne rasprave o političkom i ličnom, odgovara zadatku koji je autor sebi implicitno zadao, da se upusti u projekt primenjene, angažovane filozofije. Preporučujem rukopis „Patka ili zec? Ogled iz demokratskog ubeđivanja“ za objavljivanje u formi monografije.

Niš, 24.8.2026

Prof. dr Bojan Blagojević

Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu

bojan.blagojevic@filfak.ni.ac.rs

